

Első évi folyam.

5. szám.

Január 29. 1865.

Rákóczi Erzsébet.

(Történelmi beszély.)

IV.

Egy anya -- nem a népből.

(Folytatás.)

A dörgés alapjaiban megrázta a várat; a golyó a herceg előtt csapott le, kinek lova két lábra ágaskodott e nem várt üdvözletre.

Báthori Zsófia előbb meglepett, majd szigorú pillantást vetett a leánykára.

— Mit keressz itt? Hogy mertél ide jönni?...

— Töltsenek! — parancsolja a nagyaszonny, miközben máskor viaszszin arcán ez egyszer beteges vörös folt mutatkozott. — Hadd lássa az áruló fiu, miként fogadjasáját édes anyja!

Az ágyut megtöltötték, de mielőtt Báthori Zsófia kanócát másodizben használhatná: egyszer-re jobb karját nagy erővel megragadtatni érzé.

A kis Erzsébet volt ez, ki lábaihoz omolva két karjával reá akaszkodott a szikár karra, mely a füstölgő kanócot tartotta.

— Az Istenre kérek asszonyném, ne lőjj többé oda, — Ferenc van ott, s a golyó meg fogja őt ölni.

Azonnal elboicsásd karomat, te vakmerő teremtés!

— Meghalok inkább, hogysem elboicsásom! — mondja elhatározottan Erzsébet.

Báthori Zsófia egy sokat jelentő tekintetet vetett Sámbarra; aztán lenézett fia csapatára, mely ezalatt a vár lövtávolát elhaladva, a városi al-

A tapolesáni Diána férjével.

só kastély felé vágatott nagy sebességgel.

— Takarodjál szobádba... Nem fogok többé reá lövetni. Majd gondom lesz reá, hogy meglakolj merészségedért.

— Esküdjék meg a boldogságos szüire! — mondva reszketve a leányka.

— Esküszöm! Te kis liba! — mondja a nagy-

asszony. Vezesse vissza kegyelmed ez ostoba gyermekket Bihariné; — mondhatom, szépen visel gondot reája!

Erzsébet eltávozott.

— Mit mond erre? — fordult a nagyasszony Sámbarhoz. — E gyermek szerelmes a hercegbe.

— A menyire ily fiatal korban szerelemtől szó lehet. Hisz alig van tizenkét, tizenhárom éves... Különb ha ő felsége beleegyezését adja, nem épen épen rossz kombináció.

— De van ennél jobb is, — fejezi be Báthori Zsófia... Fiam uram, látom, nem várta be a folytatást... Kegyelmed lemegy a városba s megmondja neki feltételeinket, melyek szerint újra anyai szeretetünkbe fogadjuk... Csak szigoruan! Teljes visszavonulás minden gonosz plánumtól, reversálás nekünk s alázatos bocsánatkérés ő felségétől.

* * *

A szegény kis Erzsébetet nem volt szükség a vár asszonyának házi börtönre büntetnie.

Erős felindulása miatt már a lépcsőkön roszul lett, úgy hogy Bihariné asszonynak karjain kellett őt szobájába vinnie.

A leányka erős lázbeteggé lön, miközben folyvást az utószor átélt események képeivel foglalkozott. Élte megmaradását csakis ifjúságának és hű gondviselőjének köszönhető.

Ezalatt a fejedelmi anya és fia között létrejött a békesség.

A fiu azt hitte, erős feltételét szabja megtérésének, ha édes anyjától a bán leányával, Ilonával kötendő házasságába beleegyezését s e szövetségnek az udvarnál engedélyét eszközli. *)

Nagy volt azonban meglepetése, midőn annak fejében, hogy törvényes koráig anyja beleegyezése nélkül semmi vállalatba sem elegendik, — feltételét Báthori Zsófia által nemcsak könnyedén megadatva, sőt készséggel teljesítve látta.

A ravasz urnő Zrinyi nádori méltóságára s horvátországi javaira számított.

Midőn a kis Erzsébet betegségéből fellábadozott, már a meghívók is szét voltak küldve ország-szerete, mely a megyéket meghívja „szerelmes fiunk, Rákóczi Ferencnek“ „az méltóságos gróf Zrinyi Péter Horvátországi Bán uram szerelmes hajadon leányával, Gróf Zrinyi Ilona asszonynyal

*) Nehogy ez utóbbi kívánság valaki előtt különösnek tessenék, szükségesnek tartom megjegyezni, hogy ez időben az udvar beleegyezése nélkül kevés házasság kötöttett a fő-ri rendben.

leendő lakadalmas solennitására,“ 1666. március 1-sőjére, zboroí kastélyába.

Ez új hír a leányka szívéét élesen sebzette; de elnyögte fájalmát; könyűit csak titokban hullatta s azon kegyeletes cselekedetekben keresett lelki nyugalmat, melyre gyámánya neki elég alkalmat nyújtott s melyekkel nevelői mint a leányka nagy lelki épülésével dicsekedtek.

* * *

Azt, mi anyja előtt már régi titok volt, — Zrinyi Péter árulását — Rákóczi csak akkor tudta meg, midőn kevés idő múlva a rémitő katasztrófa egészen leleplezve állt.

Zrinyi, Nádasdy, Frangepán, Tattenbach vérpadon végezték életüket; az özvegy nádorné zárda falai közé zárva.

Rákóczit, kit a végső fellépés merészsége már mint fogadalma által nem kötöttet talált, csak anyja és ennek hatalmas barátai közbenjárása menté meg.

V. A tapolcsányi Diána.

Erzsébetre nézve mindezen külső nagy események nem léteztek.

Sokkal gyermekebb volt még, hogy sem ezen országos ügyek érdekelhették volna.

És mégis neki is szerep jutott ezekben.

Egy szép reggelen fölvezették a palotára gyámánya elé.

— Erzsébet! — szólítá meg ez komolyan, — te, igaz, gyermek vagy még, mert hisz alig töltéd be a tizenhárom évet. De lelkileg és testileg ki vagy fejlődve s nem is tudod, milyen nagy szerencse vár reád. A felséges császári udvar parancsolatából gróf Erdődy Ádám, ő felsége hű tanácsosa s petrinai ezredes uramnak, egy igen tisztos férfinak nejevé kell lenned.

Erzsébet e dologból épen oly keveset értett, mint az országosakból.

Arcának egy vonása sem változott s közönyösen látszott várni, hogy nem parancsol-e gyámánya még valami egyebet?

Ez pedig figyelmes szemmel tekintett a leányra s egy ideig várta, hogy talán az ellenvetést fog tenni. Midőn azonban látta, hogy csak ott áll, le-sütött fövel s földre szegzett szemekkel, a nélkül, hogy valamit válaszolna, végre megszólalt:

— Nos Erzsébet, nincs-e valami mondani való hozzá?

S mit még eddig soha sem tett, felkelt a tigrisbőrrel borított öreg karszékről s a leányka arcát megsimogató.

Erzsébet e nagy kegyességet egy alázatos kézsókkal viszonzá, — aztán mintha arról lenne szó, hogy kék ruháját vegye-e fel, vagy pedig a zöldet, minden legkisebb felindulás nélkül mondá:

— A mint édes asszonyoném parancsolja.

Báthori Zsófia meg volt a válaszszal elégedve; a kis menyasszony vont aranyos mentét, bársony köntösöket s ősi ékszereket kapott s a vőlegénynek irtak, hogy jöhet menyasszonyáért.

Erdődy Ádám Erzsébetnek atyja lehetett volna; azért midőn jegyváltáskor amaz üdvözlétül homlokon csókolá s a leányt gyámja viszonzásra inté, Erzsébet a jelenvolt fényes társaság nagy multságára leendő férjének hirtelen *kezet csókolat*.

Ezért a lakzi csakugy fel volt csapva, mintha husz éves lett volna a menyasszony s a nász után Erdődy nejét felszólítá, hol kívánja, hogy lakjanak?

Erzsébet Kis-Tapolcsányt, boldog gyermekségre mulatóhelyét választá s férje oda vitte őt.

Ezzel csak gyámságot változtatott, — de reá nézve mindenesetre előnyöst.

Erdődy igen gyöngéd érzelmű férfiú volt s a gyermek nőt hagyta saját kedvszeszélyeinek, sőt örült, ha valamiben kedvét találhatta. Ugy tekintette, mint gyermeket, kit köteles játékszerekkel ellátni.

Látván Erzsébet kegyes hajlamait, megendte neki, hogy „*imatársulatot*“ állítson s így jött létre a kis tapolcsányi „*Confraternitas carmeliana*.“

Majd az erdők és vadászat iránti hajlamát ismervén fel, „*vadásztársulatot*“ gyűjtött körülötte, mely hetenkint többször felhajhászta a kis tapolcsányi erdőséget.

Erdődy nem tett kísérletet a bimbó zöld burkait erővel törni fel; várta, míg az az érzelmek melegen magától kifejlik s megelégedett azon testvéri vagy talán gyermeki vonzalommai, melyet szelid bánásmódja, előzékenysége által költött Erzsébetben.

És ki tudja, talán ez érzelem-politika sikerült volna, — ha a sors könyvébe egyéb nem lesz vala írva.

De Erdődy Ádám, házassága negyedik havában egy véletlen esés következtében meghalt.

Erzsébet teljes szivéből siratá azt a szelid, jó *bátyát*, ki őt kihozta volt a szolgálatnak házából; diszesen öltözteté, tiszteletben tartá és tartatá s kedvteléseinek utat engedett.

A gyászra annyival nagyobb oka volt, mert sejté s nem ok nélkül, hogy a munkácsi sólyom újra meg fog jelenni, hogy őt kedves, és szarvas

szarvakkal, fegyverekkel ékitett folyosói közül, vadászkalandokat ábrázoló festményekkel ékitett szobáiból s az áhitatos falusiakból álló imatársulata köréből kiragadjja.

Ez ugy is történt. Báthori Zsófia megjelent a nagysárosi temetésen, s a gyermeközvegyet ismét magával vitte.

Erzsébet nem ugy volt nevelve, hogy valamit csak tudjon is saját jogai felől, s hogy a parancsnak ellenszegülni mert volna.

Még azon év végén megjelent Munkácson Erdődy György, Ádámnak unokaöccse, ki Erzsébetet még a tapolcsányi vadászatokon ismerte volt meg, a legmagasabb helyről nyert ajánlólevéllel.

Erzsébet szívet újra nem kérdé senki; a gyám újra parancsolt s a gyámoltalan gyámolt újra engedelmeskedék.

Következő évben már mint Erdődy Györgyné tért vissza Tapolcsányba.

Nem is busult a változáson.

Most remélé, újra részt vehet az általa szerzett imatársulat áhitatóráiban; újra szabadon üzheti a kistapolcsányi erdő vadait; újra élhet édes gyermeki ábrándainak!... S mi kell több ennél?...

* * *

Pár hó telt le a menyegző után.

A tapolcsányi erdő bükkfajai felséges júniusi reggel illatos legében remegtek; a nyilatokon át-sütő nap bizonyos kedvesen vidám fényvel önté el az erdő tisztásainak pázsitát s e fák tövén elterülő eleven zöld mohát.

Meg sem tudnók talán mondani miért, de a különböző növényzetű erdők, különbözőképen hatnak lelkünkre, kedélyünkre.

Ugy tetszik, mintha a fenyves sötét zöldje sötét ábrándokra ragadna; a tölgyesek izmos törzsöke a természet öserejét látszik kifejezni, s közzölni velünk, mely mult századok regéit beszél; hajlongó jegenyék bánatosan szomorú hajlongása elegiai hangulatba hozza a kedélyt; a nyárfák félelmesen rezgő levelei mintha a szívet is kinos előérzet sejtelméivel tölténék el: — fejtsék meg a lélekbuvárok miért van mindez, mi gyakran éreztük az okadatolhatlan hatást.

Ezekkel szemben a bükkerdő jótékony, üdítő vidámsággal, megnyugvással tölti el a lelket, mely ha még vadászok riadó hahója és harsány kürt szava is járul hozzá, egész a kedvszeszélyig emelkedik.

(Folyt. követc.)

P. Szathmáry Károly.

Egy szibériai lengyel menekvése.

(Táj- és népismertető elbeszélés.)

Ha az Ural hegláncán átkelve Európából Ázsiába lép az ember, igen kietlen avarság terül el előtte az Isim és Tobol-folyók közt. A merre csak beláthat a szem, mindenféle kavicsdombok emelkednek, s csak itt-ott verődik föl valami elcsenevészett gyöp, sovány legelőül szolgálván a gulyáknak.

E lélekzsibbasztó tájon azonban mégis találkozhatni oly látvánnyal, mely megragadja, szánalommal tölti be az embert: azon szerencsétlen foglyok csapatait értjük, kiket erre hurcolnak Szibéria belsejébe. Az utóbbi két év alatt Lengyelországból iszonyu néptömeget vonszoltak ki Szibériába, kiknek számát mintegy 50,000-re, mások azonban 60—90 ezerre teszik; azonban a „csendes, nyugalmas“ években is fölmege 5—6000-re azok száma, a kiket európai Oroszországból Ázsia északi vadonába bellebbeznek.

E szerencsétleneket mintegy 100—150 egyénből álló csapatokban szállítják, s vannak közöttük nők és gyermekek is, kik önként követik férjüket vagy apjukat a számkivetésbe. Az ilyen vándorcsoport végén rendszeren a *delegák*, otrombaalakú teherszállító szekerek döcögőnek málhákkal s az expedíció betegeivel megtömve, míg a menetelés s oldalain kozákok nyargalnak. Ezen, rendes időközben ismét meg-megjelenő szállítmányok számára minden 3—4 német mértföldnyi távolban favityilók vannak készen, melyeknek ronda üregei szolgálnak éji szállásul s egyszersmind börtönül, netalán megkísérélhető szökések meggátolására. Irkuzkba félév, s Nercsinszkbe nyolc hónapig tartó gyaloglás után szoktak a számüzöttek megérkezni.

A legtöbb számüzöttest csak Tobolszkig viszik, s itt van azon hatóság, mely megszabja: hogy a fegyencek bűnük mértéke szerint hová lesznek küldendők. A nercsinszki bányákba csak a legnagyobb bűnösök kerülnek, de Oroszországban legnagyobb bűnnek a politikai vétkeket tekintik; a többieknek úgy nevezett „uj parasztokká“ kell

lenniök; ezeket tudniillik szétszórják a bennszülöttek falvaiba, a honnan nem szabad kimozdulniok. Itt sokan lassanként gunyhót építenek maguknak, földet művelnek, megnősülnek s magukat megfészkelte földművesekké válnak; míg mások nem tűrhethvén el a rabságot, kísérletet tesznek megszabadulásukra: ezek aztán rendszeren börtönökben, kancsuka alatt, vagy a bányákban fejezik be életüket.

Csak ritkán sikerül egy-egy elítéltnak Szibériából megszökhetnie, minthogy a határőrségi hatóságok éberségét e vidék helyzete s az éghajlat is támogatja zordonságával.

Pietrowski uti öltözetében.

Az újabb időben mindazáltal két egyén szökött meg Szibériából, kiknek kalandteljes menekvése egész Európában nagy figyelmet gerjesztett. Az egyik az ismert nevű szabadelvű orosz, Bakunin, a ki magyareredetűnek, a Bakonyiaktól származottnak vallja magát s jelenleg Londonban tartózkodik; ez kelet felé vette útját, végighaladt az Amur-folyó partjain s a Kurilokon át szerencsésen Japánba jutott, honnan Kaliforniába s aztán az Egyesült államokba ment. Bakunin Szibéria lakosainak mind vendégszeretetét, mind értelmiségét dicséretekkel halmozza el.

A másik politikai számüzöttnak történetét részletesebben ad-

juk elő, mert ez uton az orosz birodalomnak állapotával s többféle szokásaival is megismerkedhetik az olvasó.

Ezen számüzött Pietrowski Ruffin volt, a ki az 1830-diki forradalomban való részvéte miatt életfogytiglan Szibériába ítéltetett. Pietrowski több éven át viselte a kényszer-munka szenvedéseit, de e közben mindig menekülése terén törte fejét. Egyszerre azonban Miklós cár egyik ukáza eddigi állapotát még keservesebbé tette, de más részt új helyzete — minthogy a jakaterinski hámorokba jutott, — lehetővé tette neki, hogy célja elérhetésére némely segédeszközt megszerezhesen. Azon számos kereskedőtől, kik ezen helyet meg szokták látogatni, beszéd közben

kitudakolta azon utat, mely menekvésére legalkalmasabb lehetett. Az egyenes országútra nemcsak erősen ügyelnek, de ez a mellette lakó népesség miatt sem igen biztos, s az itt tanyázó tatárok valóságos hajtóvadászatot szoktak a szökevényekre tartani, mert szerintök az ilyen vadászat jövedelmezőbb, mint ha evetkéket fogdosnának. „A ki mókust lö, az ennek csak bőrét nyeri, de a ki megszőkött fegyencet fog, azé ennek nemcsak öltönye s inge, de még a bőre is“, — mondják.

Hosszas, érett megfontolás után azt határozta *Pietrowski*, hogy az északi Uralon, a peccorai avarságon keresztül Archangelnek indul. Azt hitte, hogy azon számtalan idegen hajó közt, melyek ezen szép város kikötőjében horgonyzanak, majd csak akad egy olyan, a melyik a szerencsétlen menekvőn megkönnyőrül s földözéte veszi, hogy aztán Franciaországba szállítsa.

Hogy lehetőleg észrevétlenül utazhassék, eltökélte, hogy szibériai parasztnak fogja magát kiadni. — De mint ilyennek szüksége volt bélyeges papírra irt utlevélre. Ily utlevélmintát a hutták irodájából csent el, s arra pecsétet egy ügyes pénzhamisító — szintén számüzött — készített neki néhány ezüst rubelért. Hogy szerepéhez teljesen hű legyen, szakálát is teljesen meghagyta s szibériai parókát készített magának, a mi szőrével kifordított juhbőrből áll, aztán három inget vett föl egymásra, s ezek legfelsője orosz divat szerint tarka kelméből volt s térden alul ért nadrágja fölött, valamint felöltője is durva darócból készült.

Rövid, jól befagygyuzott juhbőrből való ködmene (armiak) térdeig ért, s azt derekához fehér-veresfekete gypajuöv szorította. Öltözétét hatalmas, kátránnyal bekent csizma, s parókájára huzott vörös bársonysüveg fejezte be, míg legfelső öltönyeül nagygalléru bunda szolgált.

Összes podgyásza egy vászontarisznya volt, melyben egy negyedik ing, egy kék nyári nadrág, kenyér s szárított hal foglalt helyet. Csizmája szárába hosszú és széles tör volt szurva; ezzel akarta magát megölni, ha felfödöttetnék. Támaszául durva bunkós bot szolgált s kezeit vastag prémkeztük övták a hideg ellen. Leszámítva ezen uti készületre tett költségeit, a menekvő lengyelnek összesen 180 rubelje maradt bankjegyekben s ezzel akart Franciaországba indulni!

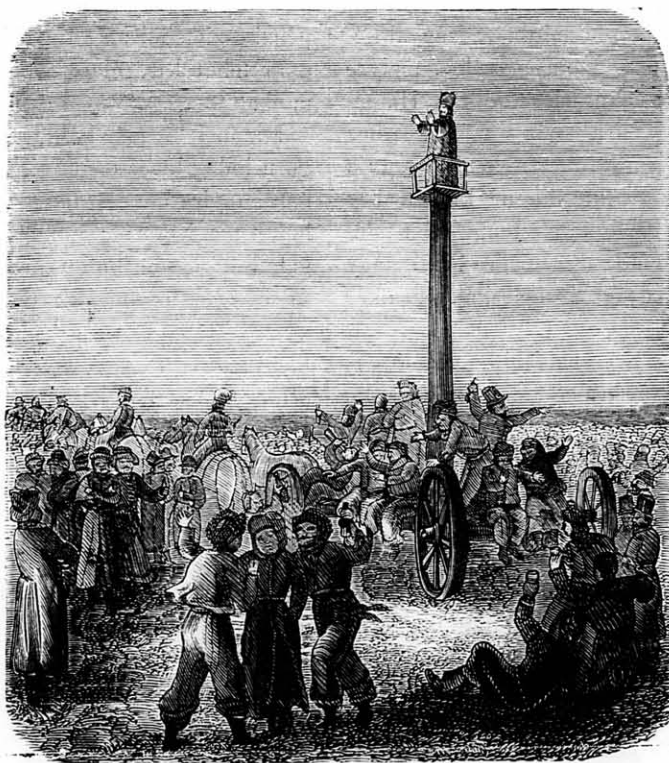
Tervéről senkinek sem szólt, s annak kivitelére az irbiti vásárt tüzte ki. Ez alkalommal e helyen oly nagy embertömeg szokott összegyülni, hogy azon észrevétlenül remélhetett átsiklani.

1846-ik év február 8-kán este kelt utra, s oly gyorsan, a mint csak ezt nehézkes öltözete engedte, Taro felé sietett, mely helység másfél mértföldnyire fekszik Jekaterinski-Sawadtól. Kegyetlenül fagyott s a zuzmara gyémántként ragyogott a holdvilágnál. A befagyott Irtisen szerencsésen átkelt, de erre csakhamar egy szánkó suhogását hallja maga mögött. *Pietrowski* azt hiszi, hogy üldözői közelednek, azonban összeszedi magát s bevárja a közelgőket.

A szánkón szeren-

csére csak egy paraszt volt, a ki semmit sem gyanít, sőt rá hagyja magát beszélni, hogy a vándort ötven kopekért Tároig vigye. Ide érkezve, *Pietrowski* megkocogtatja a legelső ablakot s tudakozódik: vajjon nem kaphatna-e lovakat Irbitig? Az egyesség hamar megtörtént: minden verstért ($7\frac{1}{2}$ verst egy német mértföld) hat kopeket kellett fizetnie, s a fogat néhány perc múlva készen volt. Egy füttyentés s a szánkó villámsebessen siklik tova a fagyott, tükörsima talajon.

E közben sűrű hó kezdett hullani, mire ez el-leplez az ut nyomát, s így a paraszt nemsokára az erdő közepén állította meg lovait, minthogy az

Orosz búcsujárók.

utat eltévesztette. A menekvő lengyel iszonyu félelmet állott ki, mert attól tartott, hogy felfödözök s visszacipelik. Csak akkor találtak ismét rá az utra, midőn a hajnal derengeni kezdett, s ekkor a paraszt egyik ismerőséhez tértek be, a hol forró theával üdítették fel magukat.

Hosszabb utazás után Szoldacsakája nevű faluba érkezett, hol részeg néppel tömött kocsmába tért be. Hogy fuvarosát kifizethesse, váltania kellett, s azért ködmenc belsejéből néhány papír rubelt vett elő s azt az asztalra helyezte. Azonban szándékosan vagy véletlenül, egyszerre csak tolongás támad körülé, az asztaltól eltaszigálják őt s erre egy pillanat alatt mintegy 40 rubeljét ellopják, egyuttal azonban két darab kipótolhatatlan irománya is elveszett, t. i. oly nagy fáradsággal készített utlevele, aztán meg azon jegyzéke, melyre az utjában esendő helyeket előre fölírta. Hiábavaló volt minden zaj és kutatás s a hatósághoz *Pietrowski* nem fordulhatott, mert félt tőle, hogy a szorgosabb tudakozódás földerithetné kilétét. Így hát nem volt számára egyéb mit tenni, mint találmra tovább vándorolnia, mert végre is mindegy volt: akár itt csipik meg őt Szoldacsakájában, akár pedig Archangelben.

A menekvő folytatta útját az Irbitbe vezető országon. Ezer meg ezer, áruval megterhelt szánkó hajtattott ugyanazon irányban a vásárra; a tágas, hóval fődött rónaságon élet pezsgett s a távolban fölmerültek a láthatáron Ural bércei, *Pietrowski*-nak legközelebbi célja.

Irbit kapujánál a katonasör elállotta útját s utlevelet kért tőle, azonban halkabb hangon utána tévé: „Adjon kend 10 kopeket s aztán mehet isten hírével.“ A lengyel természetesen hogy elfogadta ezen jó tanácsot s így zavartalanul jutott be a városba s itt a vendéglőbe. Itt oly kereskedői szolga szerepét kezdé játszani, a ki elveszítette urát, s így a fogadó ivószobájában, a fuvarosok közt oly kényelembe helyezte magát, a hogy ez körülményei közt kitelhetett tőle. A gőzölgőni kezdő kátrány erős illata majdnem elfojtotta lélekzetét. Estelije az oroszoknál szokásos répalevesből, szárított halból, aztán olaj és árpadarával vegyített savanyu káposztából állott, s miután lakomája árát kifizette, a kemence padkáján nyújtózkodott ki. A fuvarosok a kemence tetején, szalmán, a meztelen földön, a padokon s a padok alatt aludtak.

Pietrowski hálótársaival együtt már jókor reggel fölszedközödött, s aztán az ivószoba falaira aggatott szent képek előtt szigorú óhitű szertartás szerint háromszor meghajtotta magát, azaz homlo-

kával a földet illette a nélkül, hogy térdeit meghajtotta volna. Ezzel hátára vette batyuját s eltávozott, azt mondva hogy gazdáját megy keresni. Irbitnek majd minden háza fából van építve s ezek hosszú és széles utcákat képeznek, melyeken most a vásár idején újabb, deszkasátorokból készült utcák vonulnak végig. Ezer meg ezer áruval terhelt szánkó állt sorban egymás mellett, míg azok, a melyek már lerakodtak, halomba voltak rakva egymás fölé. A lengyel oly lopva bujkált keresztül a hemzsező embertömegben, a hogy csak lehetett, mert félt valamely ismerősével találkozni. Egyik sátorban néhány kenyeret és sőt vásárolt s aztán az ellenkező oldalon levő kapun kicsusszant a nélkül, hogy zaklatta volna valaki. Összes pénzkészletéből már csak 75 rubelje maradt, ezután tehát kizárólag csak lábai szolgálatára számolhatott.

Midőn Irbit már háta mögött volt, az eddigi szigorú hideg kissé engedni kezdett, e helyett azonban annyira kezdett havazni, hogy az utat alig lehetett megismerni; mindemellett oly bátran lépegetett előre, mintha otthon volna e vidéken, s legfőlebb csak a falukban tudakozódott az utak irányáról. Ha az éhség kinozta, akkor elővette kökéménységüvé fagyott kenyerét s evett belőle keveset, szonjuságát pedig azon lyukak vizéből enyhítette, miket a bennszülöttek a folyók jegén ékelnek a marhák itatására, s ha ilyenre nem talált, akkor meg kellett elégednie egy-egy marék hóval. Nehéz öltözete, mit azonban nem igen merhetett levetni, rendkívül kifárasztotta, annyira, hogy az éj beáltával már tökéletesen ki volt merülve.

Az erdő sűrűjébe vette magát, az osztyákok módjára lyukat furt a hóba s aztán abban aludt hajnalig. Ily módon folytatta útját. Dél tájban egy olyan hófuvatag támadt, melyet Szibériában *burán*-nak neveznek s mely őt minden lákos rettenete.

A fagyos szél a száraz s kemény havat homokként szórta a vándor szemé közé, eltemette a széles országutat, sőt még azon magas fenyőgalyakat is megösmerhetlenké tette, mikkel a tél kezdetén kalauzul ki szokták rakni az országut széléit. S valóban nem sok időbe telt, hogy *Pietrowski* csakugyan utat tévesztett, nyakig hullott hóval fődött gödrökbe, s végre annyira elgyöngültnek érezte magát, hogy tartott tőle, miként a fagy és az éhség miatt kell majd elvesznie. Szerencséjére estefelé ismét ráakadt a helyes utra s nemsokára egy kunyhót és abban fiatal asszonyt talált, kitől éjjeli szállást kért és nyert. A házban ezenkívül az asszonynak édes anyja lakott, s mindketten résztvevőleg tudakozódtak, hogy merre vezetni őt a

jó isten? A lengyel erre megváltoztatta szerepét s azt mondá, hogy a tobolszki kormányzóságból jó s Bohotol felé tart, hogy ott a császári vasöntődben munkát keressen.

Mig az asszonyok a vacsora készítésével foglalkoztak, az alatt *Pietrowski* levetette átázott ingeit, hogy azokat megszáritsa, de épen ez által keltett maga iránt gyanút, mert nem igen van rá példa, hogy orosz paraszt ily iszonyu gazdagsággal birjon.

Alig nyújtózott el kényelmesen a meleg kályha padkáján, máris négy paraszt lépett a szobába, fölrazta őt álmából s utleleve után tudakozódott. A lengyel nem igen jól érezte magát, külsőleg azonban megtartotta nyugodalmát, s arra számolva, hogy inquisitorainak egyike sem tud olvasni, a legnagyobb közönyösséggel egy beirt cédulát vett elő zsebéből, melynek sarkára a cári pecsét volt ütve. Ez nem tévesztette el hatását.

A parasztok azzal mentegették magukat, hogy szőkevény fegyencnek tartották őt, s erre barátságosan kezdettek vele az irbiti vásárról beszélgetni s aztán hagyták nyugodni. Hajnalkor fölkelvén *Pietrowski*, megfogadta, hogy éji szállás tekintetében soha sem fog többé orosz parasztok barátságához fordulni, hanem osztyák módra inkább lyukat váj magának a hóban, s abban alszik, hogysen a gyüölött utlevéli ellenőrségnek alája vesse magát.

Igy kóborolt február közepétől april elejéig, bárha 1846-ban a telet még Szibériában is rendkívül keménynek tartották. Ha nem lehetett a hóban lyukat vájnia, akkor valamely fa törzséhez támaszkodva töltötte el az éjet, s ha ilyenkor teste majdnem megfagyott, hirtelen összeszedte magát s elkezdett találmra teljes erejéből futni. Sokszor az is megtörtént, hogy a hulló hótól elborítottatni is engedte magát, ilyenkor aztán reggel ugyancsak volt dolga, mig a nehéz szemfedő alól ki birt bujni. Nyomorult élelme: a száraz kenyér, só és aszalt halak nagy vágyat költöttek benne meleg ételek után, s gyakran odáig jutott, hogy majdnem be-tért az első legközelebbi kalyibába egy kis meleg szibériai répalevest kérni. Élelmiszereit az ibuskákban vásárolta be; ezek azon apró házak, miket a földesurak az Uraltól kezdve egészen Weliki-Ustjugig egymástól bizonyos távolságra építették az országut mentében az utasok kényelmére és saját hasznukra. Az urak az ilyen háznak ellátását rendesen szegény öreg emberekre szokták bízni, a kik azokban az idegenek számára kenyeret, aszalt halat, répát, savanyu káposztát s lótejből készült savanykás italt, az ugynevezett

kvaszt szokták árulni. Némelyik házikóban pálinkát, s a nagyobbakban a lovak számára szénát és zabot is kaphatni.

• Szőkevényünk legfélemlertesb ellensége ama hirhedt álomosság volt, mely kegyetlen hidegben vagy nagy megerötetés után szokta az embert meglepni. Nem egyszer kellett attól tartania, hogy most mindjárt összeroskad és elalszik, hogy soha többé ne ébredjen föl. Azonban mégis szerencsésen elérte az Uralt, s e hegység közepén, Pauda nevü faluban egy éltes házaspárnál vendégszeretőleg látták őt; ez most történt másodsor, a mióta Irbitet elhagyta. A nyomorult répaleves jobban esett most neki minden felséges lakománál, s a kályha mellett levő padot a világ legremekebb ágyának tekintette. A ház szegény népe a korona jobbágya volt s robotban kellett dolgoznia a császári bányákban s gyárakban. Azelőtt magában Paudában is volt ily gyár, mivel azonban a kormány ezzel föl hagyott, a szegény népnek most egész mértföldnyire kellett Bohotolba vándorolnia, hogy ott rója le robotját. E nehéz munka alól azelőtt se férfi, se asszony, de még a 14 éven felüli gyermekek sem voltak kivéve.

Midőn *Pietrowski* jókor reggel elbúcsuzván a Szolikamszka vezető ut után tudakozódott, a becsületes öreg azt is tudtára adta, hogy mindjárt a falu mögött van egy ör, a kinek elő kell mutatnia utlevélét, a ki aztán jó helyre fogja igazítani. Nagyon természetes, hogy *Pietrowski* mindent elkövetett, hogy a veszélyes utmutató barátságára ne kelljen szorulnia.

Hideg, de különben csöndes és holdvilágos éjjel lépte át a lengyel az Ural legmagasabb ormát, s ekkor a magas hóban haladó, mintegy 30 meterhelt szánkóval találkozott. A szük ut mindkét oldalt valóságos hófalak által volt elzárva, úgy hogy már néhány lépésnyi távolban is eltűnt a szem elől az itt haladó ló vagy ember. Ha illetén helyen két szánkó találkozik, akkor a kevesebb emberrel és áruval terhelt a hófalba nyomja magát, úgy, hogy a lovaknak sokszor csak a füle látszik ki, s ha a másik szánkó már elhaladt, akkor aztán közös erővel vonszolják ki a hóba lapultat.

Az Ural nyugati oldalán a lengyel az eddigi módon haladt tovább, csak hogy most már éjente egy-egy farakást gyújtott meg, hogy a mellett melegedjék, ha épen száraz galyakra talált. Midőn egy este meg akarta Cserdin városát kerülni, eltévedt s szerencsétlenségére kitört a *burán* nevü vihar, mely mint orsó forgott körülötte; e mellett sűrűn hullott a hó s hogy a mérték teljesen betel-

jék, még kenyere is kifogyott. A hideg miatt reszketve s emésztő éhség által gyötörtetve, erőtlennül s álmatlanul hentergett a hó hátán. Az így eltöltött éj iszonyu volt. Reggelre lecsendesült a vihar és derülni kezdett, s mert fájdalma is csillapodóban volt, keresni kezdé a helyes utat. Ereje azonban végképen kifogyott s rövid, de sükertelen erőködés után egy fa tövében összerokadt, feje sajtóságon kezdet zúgni s érzékei eltompultak.

Félig álom, félig ájulás lepette meg, s így hevert, miglen erős férfighang rezzentette fel. Egy menyétvadász állott előtte, kinek vállán lógott löfegyvere. Ez a félig halottnakajkaihoz egy pálinkás kulacs száját nyomta oda. Egy korty szesz azonnal életre hozta *Pietrowskit*, de az mint olvasztott parázs égett beleiben. Erre kenyeret meg aszalt halat nyújtott neki a vadász, a mit a szökevény valóságos dühvel nyelt el. Csak bajosan bírta a vadászt lépten követni, de mégis valahogy csak ki-

ért az igazi utra, hol megmentője elvált tőle. Szerencséjére a legközelebbi ibuskában barátságosan fogadták, hol pihenés, alvás, meleg s bő étkezéssel annyira felüdítette magát, hogy utját ismét folytathatta.

Két hónapig tartó vándorlás után april közepe táján Weliki-Ustjug kapuihoz ért s mig eddig

mint munkát kereső paraszt utazott, ezentul tanácsosabbnak tartá a jámbor zarándok szerepét föl vállalni. Évenként ezer meg ezer ilyen zarándok (*bohomoles*) vonul végig Nagy-Oroszországon s ezek csoportonként vagy csak magánosan keresik föl a csodatévő kápolnákat. A zarándokot minden paraszt szívesen látja, sőt házára nézve különösen szerencsét hozónak tartja, ha a zarándok abba

betér, s nem ritkán pénzt is ad a búcsujárónak, hogy azon gyertyát vegyen s aztán égesse el az ő nevében a csodatévő kápolnában. Természetes, hogy akárhány az olyan kópé, a ki az ilyen adományokat saját hasznára fordítja.

Weliki-Ustjugban a szökevény mint egy 2000 ilyen búcsujáróra akadt, kik a fehér tenger egyik szigetén a szolovecski csodatévő kápolnába igyekeztek. A szükséges elővigyázattal ő is hozzájuk csatlakozott s főgondját arra fordította, hogy szertartásaikat s magukviselését ellessé; így aztán

egy ilyen zarándok segélyével a városban jó szálláshoz jutott, hol nagy öröme senki sem tudakozódott utlevele után.

A búcsusok a Dwina jegének felolvadására vártak, hogy tutajokon s dereglyéken evezzenek Archangelbe, onnan aztán Szolovecskbe.

(Vége követk.)

Szibériába hurolt lengy lek.

Orosz paraszt szoba.

Vác régi vára.

Vác a régi korban hazánk első városai közé tartozott. Alapítását I. Gejza királynak tulajdonítják. A monda így szól róla: Gejza Salamonon nyert győzelme után, fogadása szerint, itt templomot akart emelni. Midőn alkalmas helyet keresnének, hirtelen szarvas jelent meg előttük lángba borult agancscsal, s a Duna partján megállva, helyéből, noha a király kísérete rányilazott, meg nem mozdult. Közelebb érvén, a szarvas a Dunába ugrott s eltűnt. Gejza legott elkezdé építtetni a szent szűz tisztelére a templomot e helyen, hol a szar-

koncolták, vagy a fölgyújtott egyház tüzébe hányták. A tatárok elvonulta után III. Béla Vác helyreállításán különös buzgóságot fejtett ki, új falakkal vétette körül a várat, székesegyházát a királyi és püspöki lakokkal együtt fölépítteté. Őt méltán Vác második alapítójának nevezhetni.

Majd három századon át békében maradt a város. Régi fényét lassankint visszanyerte, s szellemi, anyagi jólléte és dícsősége tetőpontjára jutott Mátyás király idejében, a pompaszerető Báthori Miklós püspöksége alatt, ki diszes építményekkel,

(Vácvára hajdan. (Vizkelety ered. után rajz. Blumberg.)

vas állt. Továbbá megalapítá a püspökséget s az erősített várost, melyet Vácnak nevezett azon remete neve után, ki egyetlen lakos volt a környéken. Annyi kétségtelen, hogy Vác emelkedését leginkább Gejzának köszönheti, ki meghagyásához képest az itteni egyházba temettetett el. De valószínűleg már előbb népes helységet képezett, sőt némelyek szerint a váci püspökséget még sz. István szerzé.

A virágzó püspöki várost 1241-ben rettenetes csapás érte. A Magyarországot dúló tatárok virágvasárnapon rohammal bevették, romhalmazzá változtatták, a lakosokat s a vidékről a védett helyre menekültek roppant sokaságát kegyetlenül le-

nagybecsü kincsekkel gazdagítá, s művészek és tudósok gyűlhelyévé tette. A nagy emlékeztető Báthori Miklós márványba vágott cimere a váci székes egyházban ma is őriztetik.

A monácsi vész után Vácra is viszontagságos idő következett, „tűzbe-lángban forgott és vérpicévé vált.“ Egy ideig csak Zápolya és Ferdinánd versengtek birtoka felett, de 1541-ben Török Bálint már török sereggel foglalta vissza Zápolya részére. 1544-ben aztán megfészkelte magát benne a török. Az oszman uralom alatt gyakran változtak birtokosai. 1605-ben Bocskay István fejedelmünk frigyét kötvén Mehemet főbasával a Rákos mezején, Vácot is hűségre alá fogadta; a bécsi

békekötésben azonban átadta Rudolf császárnak. 1619-ben Bethlen Gábor birta, de csak ismét a török alá esett, kiktől 1625-ben Wallenstein erélyes ostrom után megvette, s még ez évben újra visszafoglalta a budai basa, s a székesegyház maradványaiából erősítette meg a várat. — Végre 1684-ben, 143 évi hányattatás után szabad lett a város. A vár s az épületek romban feküdtek, erősségei szétszórva heverték, s alig néhány nyomorult viskó maradt épen a sok viszontagság között. Ily állapotban lették Balogh Miklós és Kéry János

püspökök, s a fönmaradt omladékokból építtetni kezdtek. Így egészen új, a régítől elütő kisded város keletkezett, mely idő folytán mind többet épült, s lakosainak száma fölszaporodott. Az újabb időben a város legtöbb építményeit és diszitményeit gr. Migazzi Kristóf püspöknek köszöni.

Képiünk a régi várat mutatja föl, s Vizkelety Béla rajza után készült, kinek kora halála azért is nagy veszteség, mert legtöbbet tett régi városaink rajzainak összegyűjtése körül.

A b ö l é n y.

(Folytatás.)

Ujfalvy közleményét kiegészíti gr. Kemény Józsefnek alább következő levele, melyet a korán elhunyt Zeyk Miklós enyedi tanárhoz intézett, s melyet én Lukácsffy Aurél ur szivességéből bírok.

„Folyó (1840.) october 7-ről hozzám intézett becses levele, s abban foglalt felszólítása által nagyon megtisztelve érezvén magamat, nem késem azon barátságos kérdésre: „Mit tudok a bölénynek régibb Erdélyben való létezéséről, s mikor történt kiirtásáról?“ tudásomat örömmel pennára venni és azt ezennel szívesen közölni.

„*Bos-Urus*, németül *Averochs*, magyarul *bölény*, vagy *bölöny*, *belénd*, *bilénd*, — Miskolczi szerint *jávor*, — székelyesen pedig *beyyén*, — régenten nemcsak Németországban, hanem egész Közép-Európának havasos erdeiben lakozott.

„Nem csuda tehát, hogy ősatyáink a bölényt, mint havasos hazai erdeink vad lakosát, nemcsak ismerhették, de ismerték is, minék legnagyobb jelét látjuk még ma is azon régi szokásban, miszerint több családok a hajdankorban bölényfőt viseltek cimereükben. A mai cegei Wass grófi család eredetileg nem ökör-főt, hanem bölény-főt viselt ősai cimereiben; — így a szárhegyi s gyalakuti Lázár családnak ősai cimere is (a közhagyományoság szerint) egy ágaskodó fél bölény vala, melyet csak közelebbi időben a tudatlanság vagy vigyázatlanság cserélt fel egy fönálló szarvassal. — Valamint pedig a Cserei család a buzakalászt, — az Iktári Bethlen család a nyakon átlőtt hattyukat, — a Kemény család a dämvdát sat. oknélkül nem kapta cimerebe, ugy a bölény-főnek is ősai magyar cimerekben való megjelenése nem ok nélküli, s ha nem is egyebet, de legalább a bölénynek hazánkban való hajdani létezését és talán a bölények ellen divatozó akkori vadászatnak szokását és az akkoron kitüntetett erőt jelenti. —

Megjegyzést érdemel itt az, hogy *Spénernek* híres nagy munkájában: „*Insignium Theoria*. Francfurti ad m. 1690.“ in folio, a hol ezer meg ezer európai családoknak minden időbeli cimereik előszámláltatnak és leiratnak, a bölénynek egy cimemben se leltem nyomát Mi lehet ennek az oka? Hát a bölény a hajdankorban csak a magyarnak vonta magára figyelmét? vagy talán Julius Caesar és Plinius ideje után már mindjárt ki vala irtva Európának tartományaiából? (kivéve a kaukasusi és kárpátusi havasos vidékeket), — de ezen nem csodálkozom annyit, ha megfontolom azt, hogy a bivalt is csak későbbre kezdték német atyáinkiai megismeri, legelső alkalmul szolgálván arra azon *erdélyi bivalok*, melyek a török táborban, midőn Bécs 1663-ban ostromlaték, a vár falán lévő németek szemét meglepték.

„Régi honi királyaink idejében a Magyarországon divatozó vadászatoknak egy igen nevezetes neme vala a bölény-vadászat, melyet királyaink is gyakoroltak. — Láttam 1835-ben Bécsben létem alkalmával néhai Antal császári királyi herceg könyvtárában egy I. Mátyás király idejében nyomtatott Thuróciust, melynek *initialis betűi* ugyanakkori festésűek, és az akkor divatozó magyar szokásokat, multságokat, öltözeteket, vadászatokat sat. jelentik; itt láthatni a könyv elején szinte egy magyar királyt, (mert magyar a ruházatja, vállán palást, korona a fején) a ki dárdáját egy vadon rohanó sötét-barna színű bölényre irányozza.

„Magyarországnak havasos erdeiben 1729-ben még található vala a bölény, mert Turóczi László ki 1729-ben készítette ily című munkáját: „*Ungharia suis cum Regibus. Tyrnaviae. 1729.*“ in folio, pag. 210. az akkori időben létező magyarországi vadállatokat előszámlálván, említést tesz

a bölényről is. — Ennyit általánosan a magyarországi bölényekről. — Szólok már most szeretett hazámról, Erdélyről.

„Már Bonfinius idejében, ki I. Mátyás király udvarában élt, ismeretesekek valának az erdélyi bölények.

„A mohácsi vénap után is hosszasan fenmaradt még Erdélyben az ünnepélyes bölény-vadászatnak szokása, — így látom p. o. ennek emlékét egy régi német ily című kéziratban: „*Album Oltardianum*,” hol a többi közt ezeket olvasom: „*Eodem Anno (1534.) haben die wilden Oehsen, so in den Gebürgen von Giergaw schaarweis hausen und von die zeckeln „Begyen“ oder „Beögin“ genannt, viel Schaden gethan, auch Menschen und Weiber, so in Wald gangen, gemordet mit den Füssen. Darumb hat der Maylath Istvan nach alter Gewohnheit und Gebrauch der alten Woywoden auf Fabianus Tag grosse Jagd halten lassen, allwo viel Herren, Edelleut zusammkumben seynd, und auch viel und tapfer gezechet worden.*“

„Még hazai fejedelmünk alatt is divatban vala a bölény-vadászat, melyről bizonyóságot tesz az itt következő eredeti levele I. Rákóczi Györgynek' melylyel Borosjenei Bornemissza Pált ily célra Görgényre hívja, — a levél így szól:

„Gevrgius Rakoczy Dei Gratia Princeps Transsylvaniae, Partium Regn. s. a. t. Istennek különös kegyelméből és jóvoltából megésvén köztünk és az Svéd és Francia Királyok kezeött magyar édes hazánknak igenis nagy hasznára az frigy keötés, mivel követ Uraiméknak müis hozzánk való és megmutatott hajlandóságait, és embersegeiket viszontagolni kívánnyuk, annak okáért rendeltünk ezen hónap 27-dikére az Csiki és Giergyói havasainkban régi szokás szerint egy *Begyines vadászatot*, melyre hogy Kglmed is peczéireivel megjelenjék, kegyelmesen óhajtjuk. Hadgyuk azért kegyelmesen Kglmednek, hogy ezen hónap 23-dikán Görgényi várunkban, a hova az öszvegyülésnek helyit rendeltük, és magunkis Követ uraimékkal, és számos szép uri rendekkel meg

akarunk jelenni, okvetetlenül fegyvereivel, ebeivel, és *Begyin vadászathoz értő* peczéireivel, és verem ásóival megjelenni el ne mulassa. Secus non facturus. Datum Albae Juliae die 18. Septembris A. D. 1643. G. Rákóczy, m. p.

„1718-ban a gyergyói havasokon a bölények még számosan valának.

„Néhai atyántól régi traditio gyanánt hallottam, hogy szárhegyi gróf Lázár Ferenc 1740-ben a szebeni országgyűlés alkalmával, a gyergyói tulajdon havasaiban fogott két ifju bölényt vitetett volna be Szebenbe, s azoknak szarvait megaranyoztatván, (ösi címere tiszteletére) azokkal vonatta szekereit.

„1775-ben láttak még bölényt a *fülei* (*Boroszlános* nevű) erdőben Udvarhely-széken, tudós Benkő József tanubizonyosága szerint.

„Sulzer Ferenc 1781-ben közrebocsátott munkájában ezt jegyezte fel: Csikszékben néhány év előtt az egész csordával a legelőre kihajtott egyik tehénbe belészeretett egy bölény s annyira bizalmas lett vele, hogy esténként a falu népének nagy ijedelmére nemcsak gazdája háza kapujáig, de még az istállóba is bekísérte, s úgy hajtották ki aztán a bölényt a téhennel együtt reggelenként a csordára.

„Ennél időbb nem tudom a bölénynek Erdélybeni létezését nyomozni, valamint azt se tudom, hogy mi okozta legyen hazánkbeli kiirtását, — talán a hajdani időben igen keményen divatozó vadászat, vagy havasi erdeinknek ritkulása, vagy pedig a bölények szaporításának természetes nehéz és szaporátlan volta kissebbitette úgy annyira azoknak számát, hogy már ma a bölénynek hazánkban hajdani létezése szinte csak a mesék sorában áll.

„Miből állott pedig a bölény elleni vadászat két magyar hazánkban? — arról igen keveset mondhatni, mert azt sem mi, sem atyáink már nem érték, nem is látták többé.“

Gr. Lázár Kálmán.

Az aranybulla s a német lovagrend Erdélyben.

(Vége.)

Honorius még ezután is tett kísérletet, hogy Endrét a lovagok visszahívására bírja, de Endre hajthatlanságán meghiusultak mind az ő, mind utódjának, IX. Gergelynek igyekezetei. Sőt ez utóbbi 1227-ben a kunok megtérítése szempontjából Róbert esztergomi érseket kunaniai s brodianai pápai legatussá is kinevezte, hogy a rend re-

stitúciójának szükségességét bebizonyítsa, — de ennek sem lett meg a kívánt eredménye. S még akkor is, midőn IV. Béla a rend iránt megengesztelődött és azt Magyarországon nevezetes adományokkal látta el: a Bárcaságot nem ereszté ki kezéből.

De a lovagrend telepítésének a koronára nézve

megvolt az a haszna, hogy a Bárcaság be lön telepítve és várakkal felszerelve. Területi épisége sem maradt meg. A kunoktól elfoglalt föld örökre elszakadt Erdélytől, a többinek nagyobb része Brassó vidékké lett, egy része azonban a magyar*), más a székely földhöz csatoltatott.

A lovagok távol északon esakugyan hazát foglaltak maguknak. Ettől fogva két századon át kísérletet sem tettek, hogy erdélyi birtokukat visszanyerjék. Zsigmond királynak azonban egyszer azon gondolata jött, hogy a lovagokat behívja Erdélybe s a török elleni végek védelmével megbizsa. Ennek végrehajtására 1426 decemberétől 8 hónapon át Erdélyben tartózkodott. Az alkudozásokat még korábban megkezdte. Még ez év jul. 2-án irt Lépes Lőrinc alvajdának, hogy ő a Bárcaságtól Vaskapuig fekvő földeket a német rendnek akarja adni. Minthogy attól fogva, hogy a rend eltávozott Erdélyből, itt a viszonyok nagyon megváltoztak, kezdjen az alvajda a nemesekkel, szászokkal és püspökkel értekezletet, hogy ő bejötté-

vel itt mindent előkészítve találjon. S valóban bejötté után elég alkalmasoknak találta a viszonyokat, hogy a lovagrendet apr. 9-ről Földvárról felszólítsa, hogy néhány lovagot telepítsen Erdélybe. Az alkudozásokat a király, titkára Schlick Gáspár által meg is kezdette s három éven át folytatta. 1429-ben be is jött hét lovag Magyarországra, de itt tartózkodásuk most nem volt állandó, sőt Zsigmondnak nagyszerű védelmi terve Erdélyben még csak meg sem próbáltatott. A Szörénybe telepített lovagok 1432-ben egy török csapat által levágtak. Ugyanez évben s ugyane csapat Szörény alól Erdélybe nyomult s a Bárcaságot, a székely székeket, Köhalom székét feldulta.

Végre midőn a lovagoknak szerepével együtt hatalma is megszűnt, még egyszer megjelennek, de már nem Erdélyben, hanem Magyarországon. A Jász-Kunságot vették meg Leopoldtól s birták egy ideig. Próbát tettek ugyanakkor bárcasági birtokaik visszanyerésére is, de sikeretlenül.

Szilágyi Sándor.

Kirándulás a Gyilkos-tóhoz.

(Békény völgye. — Vároldala. — Both András és Ambrus Ferenc emléke. — Piriske. — Kiltás a Vereskő tetejéről. — A Likas. — Likas-patak vidéke. — Gyilkos-tó. — Gyilkos-havas. — Nagy-Cohárd. — Óriási pisztráng.)

(Vége.)

Jobbról a *Megyes*, *Fekete Hagymás*, *Lóhavas* és *Ölyves* szirtgerincei meredeznek fel.

A háttérben a *Gyilkos-havas* tejfehér, s a *Nagy-Cohárd* vérveres sziklacsucjai zárják el a látatárt.

E hegyről leszállva az út megszűnik s a Likas pataknek összehullott fáktól sok helyt eltorlaszolt medrében kell vízben lubickolva tovább haladni, s ezen úttalan rengetegbe is — hol minden lépten meglepő képek ragadják meg az utast, s feledtetik a vízben utazás kellemetlenségeit — behatolt az emberi szorgalom. A magasan felmeredő sziklaszálak lábainál fűrészmalomok állanak, melyekben 4—5 láb átmérőjű tönkökből (fatörzs) met-szenek ritka szép deszkákat, melyeket csak télben, a pataknek befagyott medrén szállíthatnak tovább. Csak itt van egy keskeny nyílás, melyen a Békásba vezető gyalog ösvény átvonul, — két felől mindenütt meredek szirtfalak s áthatlan rengetegek, melyeknek csak széleit is alig érinté az ember pusztító keze; tovább még szűz erdők te-

rülnek el, melyek összeomlott törzsrombokkal, s az ezek rothadványain felnövő folyondárok, zuzmók és pafrányok összefonódó hálózataival zárják el azt az emberi léptek elől. Közel két órát (Szt. Miklóstól 5 órát) kell e minden lépten meglepő havas tájon át utazni, mignem roppant szirtszálak, mint sziklaoszlopoktól környezett folyosón át a *Gyilkos-tóhoz* ér az utas.

A legmelegebb, a legelragadóbb képek egyike áll előttünk. Még az is, ki felső Olaszország nagyszerű és Svájnak ünnepeit tavait látta, bámulattal fog e látvány előtt megállani. Nagyobbszerű tüneményt talán igen, de szebbet, vonzóbbat bizonyynyal nem rejtenek a havasok keblökben.

E tó nem a teremésnek öskohójából került ki, nem is az özönvíz lefolyásának egy fennakadt medencéje, hanem egészen új alakulás.

Nincs három évtizede, hogy ott, hol e tónak tükre terül most el, gyönyörű havasi tér állott, melynek bársony gyepén a Likas-patak s a déli irányból letörtető Gyilkos-patak egyesültek, magas fenyvesek nőttek ki a patakok partvirányain, szép havasi virágok s kuszó mohák tarkázták a völgynek illatos füveit. De a mindig csudásan működő természet 1837-ben a völgy egy-

*) Ez volt az okmányokban előforduló „terra szék“, mely előbb egy Fulkun nevű szászé, s a tatár pusztítás után a hatalmas Akadás fiáé, Vinceé volt, ugyanazok, kiktől a gróf Nemesek és Kálnokiak származnak.

bekeskenyülésénél összerontott két hegyfokot, s ekként sziklagátat rögtönözve, elzárá a völgyet, mely több éveken át megtelve a gazdag vizü két pataknak oda rohanó kristály cseppjeivel, előállott a Gyilkos-tó.

E tó óriási T alakban terjed. Nyugotra irányuló lábát a Likas-patak befolyása alkotja, s tetőkeresztjének délre eső végénél szakad be a Gyilkos-patak, északi végénél van a tó kifolyása.

És minő gyönyörű s változatosan nagyszerű e tó környezete! Kelet felől hosszan nyulik el mellette a Gyilkos-havas. Meredeken emelkedő oldalát sűrű nyiressel kevert fenyves erdő borítja, de égre meredő teteje kopár, s ott a legfestőibb csoportzatokban mézskő sziklacsucok tornyosodnak fel, melyek hófehérek, és simák, tündöklők mint a márvány. Első képünk a mult számban ez oldalt tünteti föl.

Éjszaki végét a Nagy-Cohárd érinti. Egy roppant sziklatömeg, melynek függőlegesen fel-emelkedő kopár oldalait sűrű veres erek tarkázzák. E sziklahegy sokban hasonlít Gibraltar várhegyéhez. Nyugotra fordult, fekvő oroszlánnak óriás alakjában tűnik fel; lörés-szerű üregeiből sivitő sólymok tekintgetnek alá a roppant mélység ölébe.

E hegyben sok a veres márvány. Németek jöttek ide azt megvizsgálni, de faragni kezdvén, igen keménynek mutatkozott s azt mondták rá: Zuhart, s a nép hit szerint innen eredett Cohárd neve.

A Cohárd keleti végénél, és a vele összeütkö-

ző Gyilkos-havas északi foka közt van azon hegyszakadás, mely a völgyet eltorlaszolta, itt van most is a tónak Gyilkos-patak név alatti (mely alább a Békásba szakad) s szép zuhatagokban tovarohanó lefolyása.

A déli háttérben a sok helyt égő, vulkányszerőleg füstölgött Nagy-Hagymas sötétül. Nyugotra a Likas-patak szép, hol fehér hol veres sziklászalakkal szegélyezett völgye, háttérben a méltóságos Ló-havas, Vereskőfeje, és Likas.

E gyönyörű havasok keretében van a 700 lépésnél hosszabb, északról délre nyuló tó.

E tó tükre nem sima redőtlen vizlap, hanem az változékonyitva van, s épen ez képezi sajátos meglepő szépségét, mert a mint említém, a völgyet az elöntés előtt fenyves erdő borította, s a fenyőfáknak hegyei még most is kimeredeznek a tó fölé (egyszersmint mélységmérőül is szolgálva, mert az itteni fenyvesek 16—18 ölesek), más fenyők gyökereikből kiáztatva, moha s vízi kuszó-növényektől egybekötve, uszó tutajokat alkotnak, melyeknek tetőlapján nefejejtsek s más vízi növények pompáznak festői színvegyületben.

De nemcsak szép, hanem hasznos is e tó. Kristálytisza vizeiben óriási pisztrángok teremnek, melyek 8—10 fontra nőnek ki magokat. A Békási oláhok ezeket megfogva felfüstölik, s a hal alakjára készített sarkos kosárákba, csereklýe (fenyőrügy) közé csomagokban teszik el. Az ily hal úgy sütvé, mint nyersen, felséges eledel.

B. Orbán Balázs.

Egy hét története.

— Január 26. —

(A tárcairó és Kelet kirdlyai. — „Horgony“, mely reményeket — tép. — Síma padlaton simaság. — Mi köze az aratásnak a redouthoz? — Európa képe. — A régi hős meg nem adja magát. — A vén „Proféta“ fiatal anyja.)

Csak a keleti fejedelmeket szokták hízélgő poéták a naphoz hasonlítani. Azonban mi — tárcairók — szintén hízélgőhetünk magunknak azzal, (egész természetes divatos szerénységgel saját magunk, miután nekünk nincsenek hízélgő költőink), hogy a napvilág és a mi tisztünk közt is van egy kis hasonlatosság. Annak, mint nekünk, egyformán be kell világítanunk mindent, a mi látkörünkbe esik, a szemétdombokat ép úgy, mint a rózsaberkeket.

Ezért nézze el a türelmes olvasó, ha ezuttal is legelőször egy külvárosi félreeső helyre vezetem, melyre hiába vetnénk fátyolt! A fény átszillogna s a zeneszó átzúgna azon, magához vonva mindazon

lepkéket, melyek szerettek a veszélyes fények körülröpködni, mómort kapni és elégni.

A farsangot közelébb egy csúzos öreg urnak neveztük, ki lassan, kedvetlenül lépdél a redout pompás szőnyegén, s alig várja, hogy utósó órája üssön. Csalódtunk. — Ez egy vén roué, ki megunta az előkelő társaságok finom illemét, a társalgási diszt, az ártatlan hajadonok kedves piruló orcáit, a tartózkodás mérsékelt levegőjét, s csak oly helyeken érzi magát otthonosan, hol nem kell válogatni sem a szóban, sem az öltözékben.

Ezért van, hogy most az „Arany horgony“-ban találja magát legjobban, oda csödit legnagyobb közönséget, vidám és előkelő ifjúságot, s az tom-

bol, vigad egész reggelig, mosolyogva az arcok festett rózsáira, a vakmerően kivágott ruhákra, s a mindenütt csillogó álgymántokra.

Eddig valóban a farsang egész uralkodási ideje alatt egyedül e bálban volt tolongás, itt a Círcék mosolygó és könnyelmű világában, hol ninc s szükség sem garde des dames-ra, sem bemutatásra, hol a bálkirálynők egész sorozatában nincs egy — *vezetéknev.* Annál ragyogóbbak vannak a bálkirályok társaságában, mert a nagy családok ivadécai, a haza reményei, a főrangú világ jövőbeli oszlopai, jelenlétükkel mindig örömet fényesítik e bált s vidáman, önelégülten mosolyognak, csuszkálnak e sima és ingó padozaton, hol nem annyira a szívet, mint a jó hirt lehet elveszteni.

Ámde hagyjuk őket magukra! Még az olvasó azt hihetné, hogy mi is csak „vizet papolunk és bort iszunk,“ azaz hosszasan ócsároljuk e vidor mulatságot, hogy annál tovább időzhessünk eredeti, szeszélyes, tarka csoportjai közt.

Említsük inkább a redout első álarcos bálját, mely derekabb volt a többinél. Egész más hang uralkodott s másféle látvány kínálkozék itt, mint a mult évi színházi bálokban, a szabadalmazott durvaság és. miveletlenség e főtényező helyein, hol a férfi vendégekre, a mint társalogtak, körülbelül azt lehetett mondani, mit a nyers *Kent* lovagra mondanak „Lear“-ben: Ez embert megdicsérték valaha gorombaságaért, s most azért gyakorolja magát abban! Ugy látszik, már maga e fényes terem is jó befolyást gyakorol a jelenlevők kedélyére, mely föl-föllobog, de korom és füst nélküli. A debardeurökkel tisztességesen csintalankodnak, a dominók tulvilági némaságát tiszteletben tartják, s a harlequin kettős pálcája is csak néha-néha csattan meg, tán csak azért, hogy legyen valami egyéb hang is az édesen szédelő keringőknél. Nehány finom csipke, díszes burkony, előkelő magatartás és nyájasan szép hang azt sejtetik, hogy tán az előkelőbb világ tagjai sem rösteltek ezúttal álarcot ölteni. Meglehet csalódunk, de jó, ha hire fut, legalább minden álarc megnyeri a tisztelet és kimély jogát, melyet nálunk egy idő óta már lábbal tapodtak.

Az illem és finom hangulat megvan tehát; most már csak a vidámság hiányzik, a mely a nagy operában a „galoppe infernale“-ban éri el tetőpontját, s bár szikrát, tüzet és lávát hány, még sem éget meg senkit . . . csupán csak melegít.

A fővárosi élet élénkítésére nagyon örvendetes lenne, ha a jobb társaságok mindinkább felkarolnák e mulatságokat, hogy azok a finom édelgés, játshi kedély és kedves ingerkedés tarka ünnepei

legyenek, s ne csak a finom jelmezeket kelljen bámulnunk bennök, hanem főképen a mindennél finomabb szellemet, mely ügyes élcek, ötletek- és leleményekben sugározzék mindenfelé.

Természetes, hogy erre vigabb idők kellenének; s még öt egész hó választ el az ígért idejétől, midőn *kévék* borítandják az alföld rónáit. Ámde ha ez az idő volna itt, akkor e helyen nem az élcek szikrái pattognának, hanem az ékesszólás menydörögne, az éljenek vihara zúgna és villámok hullanának. De nem! Rég áthaladtunk már a szenvedélyesség aequátorán, s mérsékeltebb éghajlat alá jutánk, hol ha lassabban is, de sokkal biztosabban tenyészik minden.

Hanem ily kitérések kedvéért ne szalaszszuk el a farsangot, mely maholnap — mint látszik — mégis csak megjavítja magát, visszatér a jobb körökhöz, s épen ma is egyik legszebb diadalát ünnepli az „Európa“ termében, az „Ifjak báljában,“ hol minden oly szép, mint egy büvös álom játshi képei. E termet — föl és alá vivő lépcsőivel — valaki közelebb egy lecsapolt közfürdőhöz hasonlítja. Meglehet ilyen, midőn üres. — De most egy aranyos tó ringott, hullámozott benne; aranyos tó, melynek habjait a legszebben piruló arcok, a legmosolygóbb szemek, a legfehérebb vállak, s a legillatosabb barna és szőke fürtök képezik. (Ne feledje az olvasó, hogy egy bálj mámorában vagyunk, mely nem sug egyebet, mint superlatíveket!)

A nemzeti színháznak e bálközépette is volt egy pár zajos estéje.

Ezek közt legörvendetesebb *Egressi Gábor* föllépte volt a „Folvasónő“-ben, hol a vak kapitányt épen oly erélyesen és biztos kifejezésekkel ábrázolta, mint hónapok előtt, midőn még nem kellett aggódnunk elgyöngülte, vagy épen elvesztése miatt. A közönség ez estéből egész ünnepet csinált, s virágokkal szórta teli a szinpadot. Valóban ünnepe is volt, a *feláldozás ünnepe*, mifután ez este támadtak föl újra a vén Lear király, a kétségbeesett Brankovics György, a sötét „Hamlet“, a büszke „Coriolan“ és oly sok nagy alak, melyek hónapok óta e kitünő művész kórágáéhoz bilineselve feküdtek, mint megannyi tetszhalottak. Most újra élni és uralkodni fognak a szinpadon és — szíveinken.

Az operánál Kendelényi Fanni k. a. egy fiatal rokonszenves alak lépett föl, még pedig a „Prófétá“-ban, melynek napvilága nálunk egy idő óta elhalványult, de melyet most mégis nagyon sokan néznek, már csak ama kíváncsiságból is, hogy egy fiatal leány mint énekli a hős anyai szerepek legnehezebbikét.

Elképzelhető, hogy ha egy zsonze ifju — bármily jól legyen is megeremve — valamely óriás hősi vértetébe buvik, csak roskadozni fog a fényes és nehéz páncél alatt, s a porban fogja maga után

vonszolni azt a súlyos kardot, melynek villogtatásához valamivel erősebb kar kellene.

Vadnai Károly.

Ujdon s á g o k.

— (*A magyar országgyűlés*) a bécsi félhivatalos lapok szerint is april hóban május elejére fog összehívanni s választási törvényül megmarad az 1848-diki. A kivételes állapot — hir szerint — mielőbb megszűnik, s így a katonai törvényszékek hatásköre alól a polgári ügyek visszavétnek.

— (*Azon nyelvügyi rendelet*), mely szerint országszerte azon nyelven kellett volna az ítéleteknek kiadatni, a mily nyelven nyújtották be a keresetet, egyelőre nem fog kihirdettetni. Ezzel kapcsolatban megemlítjük Aradról azt a tudósítást, hogy ott ugyanazon perben az egyik ügyvéd oláhul, a másik szerbül, — vagy egyik oláhul, a másik németül adja be válaszá s viszonzválszá, mi nem csekély zavarokra szolgáltat alkalmat.

— (*Amerikai utleírás.*) Kitünő nevű munkatársunk, Xantus János lapunk számára eredeti rajzok kíséretében hosszabb utleírást küldött be, melynek közlését nemsokára megkezdjük. E cikkeket az ékedes táj-, hely- és népismertetésekön kívül a vonzó és humorteljes előadás is igen élvezetessé teszi.

— (*Talált régiségek.*) Lapunknak írják, hogy a Balaton somogyi partján, a Bence-rend földjén nemrég 4 török kardot, 1 puskát vesszőjével, 2 fokost s egy sáncpuskát találtak, mely régiségeket Kopeczky Vidor adminisztrátor a tihanyt zárda régiségtárában helyezett el. — Ugyanezen tudósítónk szerint a Somlyó-hegy tetejének nyugati részén igen sok, ős népek által használt cserépedények töredéi találhatók, mely maradványokból Ráth Károly már egy kis gyűjteményt bír; közelebb pedig a Somlyó-hegy alatti határban az ot-tani bérlő földjén egy régi edényt vetett ki az eke, mely most Pápán Erneyei segédlelkész ur birtokában van. Vajjon az így talált régiségekből nem juthatna-e a nemz. muzeumnak is?

— (*A redout magyar elnevezésére*) egy sárkeresztúri előfizetünk a „tortól“ „torzó“ vagy „toroda“ szavakat ajánlja. Nézetünk szerint ezeknél jobb a már féligmeddig elfogadott *vigadó*.

— (*A párbajról*) az akadémia egyik közelebbi ülésében Tóth Lőrinc igen ékedes felolvasást tartott. Ennek megszüntetését Tóth Lőrinc a törvényhozástól s magától a társaságtól várja.

— (*Szemere Bertalan*) Batizfalvy gyógyintézetében fog elhelyeztetni. Kedélyének betegsége súlyos.

— (*Készülődések az országgyűlésre.*) A pest-józsefvárosi választók egy küldöttsége egyik fiatal költönket kereste föl a napokban a végett, hogy engedje magát a jövő országgyűlésre jelöltül kitűzetni.

— (*Magyar gabona külföldön.*) Külföldi lapok szerint a svájci piacokon tömérdek a magyar gabona s ennek kivitele még mindig foly. Ha más piacok is megnyílnak gabnánk előtt, úgy ennek ára emelkedni fog.

— (*A mostani megyei hivatalnokok*) a hadügyminiszterium nyilatkozata szerint úgy tekintendők, mint cs. kir. hivatalnokok, s ennélfogva nem katonakötelesek.

— (*A pesti állatkert részvényeire*) már mintegy 70.000 ft van aláírva s 40.000 ft után már be is van fizetve az illeték. Jövő tavasszal talán már életbe lép e hasznos intézet.

— (*A képzőművészek jelmezes dalidóját*) febr. 4-dikén fogják a városi „Vigadó“ termében megtartani. E jelmezes bál igen fényesnek ígérkezik. Programmjának bővebb magyarázatául Jókai Mór, az előadás szövegének, írója azt a nagyobb alakban nyomtatandó „Üstökösben“ rajzokkal illusztrálva fogja közölni.

— (*A pesti vízre vonatkozólag*) az „Orvosi H. L.“ adatokkal mutatja ki, hogy a legtöbb itteni kut vize az egészségre nézve káros. Ezt vidéki olvasóink mindegyike tapasztalta, a ki egyszer-másszor Pestre fölrandult, s vizüinktől megbetegedett. Nem csoda, ha Pest lakosainak legnagyobb része sápadt.

— (*Gr. Lázár Kálmán*) „A lég urai“ című munkáját a „Pester L.“ egyik közelebbi száma igen szépen ismerteti.

— (*Jókai Mór*) munkái 132 kötetre terjednek. Franciaországban ennyi s oly vonzó munkáért már kapott volna egy-két milliócskát.

— (*Magyarország ismertetése*) Patterson Arthur által Angliában közelebb meg fog jelenni. Patterson Magyar- s Erdélyország népét s viszonyait hosszabb ideig tanulmányozta.

A törvénykezési életből.

(Jankó Jánostól.)

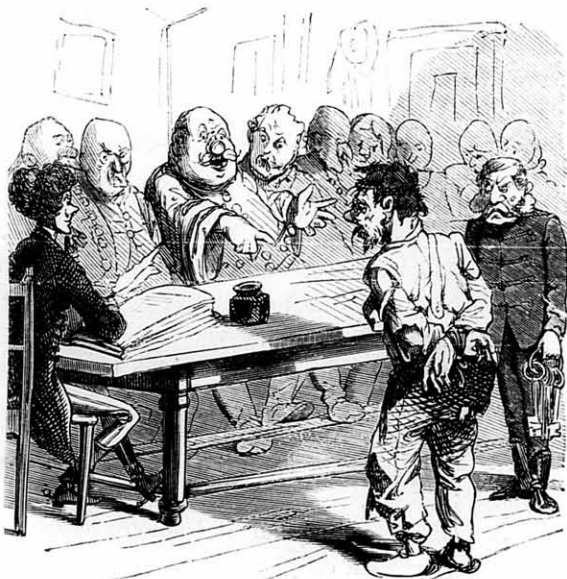
Nő: Mily szerencsétlenség ez rám nézve! . . . Elválási perem megint csak két hó múlva kerül tárgyalás alá!

Bíró: Vigasztalódjék asszonyom. E két hónap alatt férje n j a b b a n fogja k i n o z n i, s é p e n e z j ó k e g y e d n e k, azaz — ügyének.

A z s i v á n y a r c u: Nem esodálkozol rajta Andris, hogy a bíróság fölmentett?

Andris: Bizony, ha az areodra tekintenek, bizony felakasztottak volna. No de úgy hallottam, hogy az I g a z s á g szembe szokott kötvé lenni!

Öregbíró (a vádlotthoz): Akármennyit tekintetek körül, mégis úgy látom te semmirekellő, hogy te vagy itt a legnagyobb gazember!

Nótárius: Hohó!

Ügyvéd: Jól van Mihály gazda; azt a peres kutyát megnyeri kend, de azt a két lovat elveszti.

Panaszos: Hogy-hogy?

Ügyvéd: Perköltségek fejében!